

Basisdocument

Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling

Colofon

Dit Basisdocument ‘Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling’ is opgesteld in opdracht van de ministeries van VWS en VenJ in het kader van het programma ‘Aanscherping en verbetering Meldcode en werkwijze Veilig Thuis’. De inhoud van het Basisdocument is opgesteld door Augeo Foundation, Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut.

Redactie:

Augeo Foundation: Mariëlle Dekker en Edith Geurts

Movisie: Irma Haxe en Astrid van der Kooij

Nederlands Jeugdinstituut: Anita Kraak en Marianne Volaart

De redactie dankt de volgende personen en organisaties voor hun waardevolle bijdrage aan de totstandkoming van dit Basisdocument:

Lenneke Alink, Sander van Arum, Hester Diderich, Wim Gorissen, Cees Hoefnagels, Janine Janssen, Arina Kruithof, Valesca Kuling, Debbie Maas, Claudia van der Put, Wilma Schakenraad, Linda Vogtländer, de Jongerentaskforce aanpak van geweld tegen kinderen en stichting Zijweg.

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Het afwegingskader	9
3	Vijf afwegingen in het afwegingskader	14
4	Acute en/of structurele onveiligheid melden: achtergrond en verdieping	22
5	Waar moet goede hulp aan voldoen?	26

Hoofdstuk 1

Inleiding

Dit Basisdocument is bedoeld voor beroepsgroepen die onder de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling vallen. Per 1 januari 2019 zijn professionals verplicht te werken met een afwegingskader in stap 5 van de Meldcode. Een afwegingskader ondersteunt een beroepskracht met vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling in stap 5 van een meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld bij:

- het beslissen of een melding noodzakelijk is en
- het beslissen of het zelf bieden of organiseren van hulp (óók) mogelijk is.

Dit Basisdocument helpt beroepsgroepen bij het opstellen van een voor hun beroepsgroep specifiek afwegingskader door toe te lichten waarom de meldcode wordt uitgebreid met een afwegingskader en wat daar precies mee bedoeld wordt (hoofdstuk 1 en 2). Het Basisdocument biedt daarnaast bouwstenen die beroepsgroepen kunnen gebruiken bij het opstellen van een afwegingskader (hoofdstukken 3, 4 en 5). Als bijlage is een overzicht van geraadpleegde literatuur en relevante achtergrondinformatie opgenomen.

Aanvullend op dit Basisdocument wordt verwezen naar de volgende documenten die voor beroepsgroepen relevant zijn bij het opstellen van het afwegingskader:

- De factsheet 'De radarfunctie van Veilig Thuis'
- Handreiking 'Praten met kinderen betrokken bij huiselijk geweld en kindermishandeling' (beschikbaar oktober 2017).

In dit Basisdocument wordt, in navolging van de Wet verplichte meldcode, gesproken over huiselijk geweld en kindermishandeling. Voor de begrippen huiselijk geweld en kindermishandeling is aansluiting gezocht bij de eenduidige begripsomschrijvingen in respectievelijk de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015, artikel 1.1.1. en de Jeugdwet, artikel 1.1. Daarbij geldt dat het ook als een vorm van kindermishandeling wordt gezien als een kind getuige is van huiselijk geweld tussen zijn ouders of tussen andere huisgenoten. Dit geldt ook voor emotionele onveiligheid en of verwaarlozing.

Onder de begripsomschrijving van huiselijk geweld vallen naast (ex-)partnergeweld nadrukkelijk ook huwelijksdwang, eengerelateerd geweld, vrouwelijke genitale verminking, ouderenmishandeling, geweld tegen ouders en seksueel geweld. Wanneer in dit document huiselijk geweld en/of kindermishandeling genoemd wordt, vallen daar expliciet ook deze vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties onder.

Waarom een afwegingskader?

Huiselijk geweld en kindermishandeling is veelal problematiek met een langdurig karakter. Geweld, verwaarlozing, misbruik en emotionele onveiligheid kunnen jaren aanhouden. Veel slachtoffers worden opnieuw slachtoffer van dezelfde of andere vormen van geweld. Huiselijk geweld en kindermishandeling kunnen van generatie op generatie worden overgedragen. Eerder geweld is de belangrijkste voorspeller voor toekomstig geweld! Een gebeurtenis van huiselijk geweld en/of kindermishandeling is vrijwel nooit een incident dat op zichzelf staat.

De meeste beroepskrachten zijn echter voor een relatief korte periode betrokken bij slachtoffers en plegers van huiselijk geweld of kindermishandeling. Zij beschikken veelal over onvoldoende informatie ten aanzien van eerder slachtofferschap of plegerschap van betrokkenen. Hulpverleners die succesvol hulp hebben verleend in een gezinssysteem waar huiselijk geweld speelt, hebben vaak niet de mogelijkheden om te signaleren dat geweld na enkele maanden of jaren weer terugkeert. Daarom is het van belang dat situaties van acute en/of structurele onveiligheid altijd bij Veilig Thuis gemeld worden, zodat Veilig Thuis signalen over een langere periode van tijd en vanuit verschillende bronnen bij elkaar kan brengen. En zodat Veilig Thuis snel(ler) signaleert wanneer opnieuw sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling en passende, toereikende hulp kan worden ingezet om structurele patronen van geweld te doorbreken. Het afwegingskader in stap 5 van de meldcode is hierop gericht.

Dit betekent een paradigmawisseling. Het doen van een melding bij Veilig Thuis is voor beroepskrachten tot op heden vooral als een 'last resort', een laatste toevlucht op het moment dat een beroepskracht zelf niet in staat is adequate hulp te verlenen. Veilig Thuis neemt dan de verantwoordelijkheid van de hulpverlener over. Melden en zelf hulpverlenen lijken elkaar uit te sluiten. Deze manier van kijken zat ook besloten in het oorspronkelijke 'Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling', waarbij de beroepskracht in stap 5 gevraagd werd te beslissen tussen of 'hulp bieden/organiseren' of 'melden' (figuur 1). Hierbij geldt dat beroepsgroepen op basis van dit algemene model beroepsspecifieke uitwerkingen hebben gemaakt. Daardoor wordt in de Meldcodes voor sommige beroepsgroepen in stap 5 expliciet onderscheid gemaakt naar een stap 5a en 5b voor respectievelijk zelf hulp bieden of organiseren en melden.

Figuur 1: Stappen Meldcode, oude situatie

Het oorspronkelijke Basismodel noemde een aantal afwegingen die leidden tot de beslissing om te melden. Deze afwegingen betroffen vooral de (on)mogelijkheden van de signalerende beroepskracht om zelf hulp te bieden of te organiseren en de (on)mogelijkheden van de betrokkenen om hulp te aanvaarden. Afwegingen ten aanzien van de ernst van geweld, dreigende schade door geweld en (structurele) onveiligheid waren niet leidend bij de beslissing te melden.

Met de verplichting aan beroepsgroepen tot het opnemen van een afwegingskader in hun meldcode komt hier verandering in. Met de melding wordt de hulpverlening niet overgedragen, maar in afstemming met Veilig Thuis opgepakt. Van beroepsgroepen wordt gevraagd om, in afstemming met Veilig Thuis, te expliciteren in een afwegingskader in welke situaties het melden van (dreigende) onveiligheid en/of (dreigende) schade door huiselijk geweld of kindermishandeling altijd noodzakelijk is, ook al schat de beroepskracht in zelf hulp te kunnen bieden of organiseren. Bij een melding kan Veilig Thuis eerdere, maar ook eventuele toekomstige signalen van huiselijk geweld over de betrokkenen, combineren. Beroepskrachten die (ook) zelf hulp kunnen bieden, overleggen vervolgens met Veilig Thuis over de vervolgstappen en de verdeling van verantwoordelijkheden.

Het doen van een melding bij Veilig Thuis betekent dus niet dat een beroepskracht 'tekort' schiet in het bieden van hulp. Het betekent ook niet dat een beroepskracht per definitie de regie of uitvoering van hulpverlening overdraagt. Het betekent wel dat een beroepskracht ernstige acute en/of structurele onveiligheid vermoedt en dat de kans op herhaald slachtofferschap dermate realistisch is, dat het uit oogpunt van professioneel handelen noodzakelijk is om te melden bij Veilig Thuis. Dit stelt Veilig Thuis in staat om het zicht op veiligheid te verrijken. Ook kan Veilig Thuis de informatie bij toekomstige signalen uit andere bronnen betrekken en combineren.

Uit voorgaande volgt dat de in stap 4 gewogen mate van ernst en het ingeschatte risico op herhaling van geweld een belangrijke afweging vormt voor beroepskrachten bij hun beslissing in stap 5 voor het doen van een melding.

Figuur 2: Nieuwe situatie: Meldcode met afwegingskader

De rol van Veilig Thuis

De introductie van het afwegingskader kan niet los gezien worden van (ontwikkelingen in) de werkwijze van Veilig Thuis. Deze werkwijze houdt onder meer in dat Veilig Thuis bij elke melding (door middel van triage) beoordeelt welke wijze van afhandelen gewenst is. Veilig Thuis start dus niet per definitie een onderzoek. Het doen van een melding bij Veilig Thuis betekent ook niet dat Veilig Thuis de hulpverlening overneemt. Per casus bekijkt Veilig Thuis wat er nodig is om de veiligheid te herstellen en welke hulpverlening nodig is. Hierbij overlegt Veilig Thuis altijd met de beroepskracht die een melding doet. Beroepskrachten kunnen, in het kader van de adviesfunctie, ook nog steeds van Veilig Thuis ondersteuning krijgen bij het doorlopen van de stappen van de meldcode. De rol van Veilig Thuis wordt uitgebreider beschreven in de afzonderlijke factsheet 'De radarfunctie van Veilig Thuis'. In dit Basisdocument wordt regelmatig gewezen op het belang dat beroepsgroepen bij de uitwerking van een afwegingskader samenwerking zoeken en afstemmen met Veilig Thuis, zodat de invulling van het afwegingskader dat de beroepsgroep voorstaat over en weer goed verstaan wordt. De inhoudelijke verantwoordelijkheid, inclusief het vaststellen van het afwegingskader is voorbehouden aan de beroepsgroep zelf.

Wat verandert er voor de beroepsgroepen?

- Met ingang van 1 januari 2019 zijn alle beroepsgroepen die onder de werking van de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling vallen verplicht over een afwegingskader te beschikken. Dit is vastgelegd in een aanpassing van het Besluit verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.
- Het gaat om beroepsgroepen uit de sectoren gezondheidszorg, jeugdhulp, kinderopvang, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en justitie. Alle beroepsgroepen die nu al werken met een Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, dienen deze aan te vullen met een afwegingskader.
- Vanaf 1 januari 2019 zijn beroepskrachten die onder de werking van de Wet verplichte meldcode vallen verplicht het afwegingskader in hun praktijk te gebruiken. De periode tot 1 juli 2018 is bedoeld om de afwegingskaders op te stellen. De tweede helft van het jaar 2018 is bedoeld om de afwegingskaders een plaats te geven in het dagelijks werk van beroepskrachten en er, vooruitlopend op de verplichting er mee te werken, alvast mee te oefenen. Onderstaand figuur toont schematisch nog eens het tijdpad:

Opstellen afwegingskaders	Oefenen met afwegingskaders	Gebruik afwegingskaders verplicht
Beroepsgroepen breiden hun Meldcode uit met een afwegingskader. De afwegingskaders zijn uiterlijk eind eerste helft 2018 gereed.	De tweede helft van 2018 is bedoeld om in de praktijk met de afwegingskaders ervaring op te doen.	Vanaf 1 januari 2019 zijn beroepskrachten verplicht het afwegingskader te hanteren.
1 juli 2018		1 januari 2019

- Beroepsgroepen hebben de ruimte om een afwegingskader in te vullen op een manier die aansluit bij het eigen professioneel handelen. Dit zal leiden tot verschillen in afwegingskaders. Een leerkracht heeft bijvoorbeeld signalerende mogelijkheden maar zal zelf geen hulp verlenen, terwijl een huisarts andere signalen kan waarnemen en tevens in staat is om hulp te bieden. Ook verschilt de mate waarin beroepsgroepen specialistische kennis hebben op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling. Er zal dus een verschil mogelijk zijn tussen afwegingskaders van ‘signaleerders’ en van ‘hulpverleners’.
- De aanscherping van de Meldcode gaat uit van een integraal perspectief op veiligheid in huiselijke kring. Huiselijk geweld, kindermishandeling of geweld tegen ouderen zijn mogelijke verschijningsvormen. De afwegingskaders dienen betrekking te hebben op zowel huiselijk geweld als kindermishandeling. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt naar bijvoorbeeld seksueel of psychisch geweld of verwaarlozing. Deze benadering sluit aan bij het integrale perspectief dat Veilig Thuis hanteert.
- De rol van de aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling behoeft in dit Basisdocument een specifieke vermelding. Een meldcode moet voor de eigen organisatie of praktijk duidelijk maken welke functionarissen kunnen worden geraadpleegd voor advies en ondersteuning bij het zetten van de stappen. Een aandachtsfunctionaris is op grond van de Wet verplichte meldcode niet verplicht. De aandachtsfunctionaris kan wel een belangrijke rol vervullen bij de implementatie van de meldcode en ondersteuning van medewerkers bij de uitvoering van de stappen van de meldcode. Ook in de samenwerking met Veilig Thuis kan de aandachtsfunctionaris een belangrijke verbindende bijdrage leveren.

Hoofdstuk 2

Het afwegingskader

Wat is een afwegingskader?

Een afwegingskader ondersteunt een beroepskracht met vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling in stap 5 van een meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld bij het beslissen of een melding noodzakelijk is en, vervolgens, bij het beslissen of het zelf bieden of organiseren van hulp (óók) mogelijk is. Het afwegingskader formuleert wanneer, volgens de normen van de eigen beroepsgroep, in ieder geval gemeld moet worden. En het afwegingskader formuleert daarnaast wanneer hulpverlening (ook) tot de mogelijkheden behoort. Een afwegingskader wordt opgesteld door beroepsorganisaties in overleg met Veilig Thuis. Het afwegingskader vormt een onderdeel van de voorbeeld Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, die branche- en beroepsorganisaties opstellen voor hun leden.

Een afwegingskader beschrijft wánnere, en op basis van wélke overwegingen, het melden van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling als een beroepsnorm en daarmee als noodzakelijk wordt beschouwd.

Doel afwegingskader

Het doel van een afwegingskader is om de kwaliteit te verhogen van beslissingen die genomen worden door beroepskrachten die (vermoedens van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling signaleren. De verwachting is dat het gebruik van een afwegingskader leidt tot betere herkenning en ondersteuning van slachtoffers van huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Dit met name wanneer het langdurig onveilige (gezins)situaties en/of (acuut) onveilige situaties met mogelijk ernstige gevolgen betreft. Het opstellen van afwegingskaders door beroepsgroepen draagt er voorts naar verwachting toe bij dat de informatiepositie van Veilig Thuis verbetert en dat Veilig Thuis daardoor beter in staat is structurele patronen van geweld te herkennen en te doorbreken.

De plaats van een afwegingskader in het stappenplan van een meldcode

Voorafgaand aan het gebruik van een afwegingskader heeft een beroepskracht die huiselijk geweld en/of kindermishandeling vermoedt, signalen in kaart gebracht (stap 1), collega's en/of deskundigen geconsulteerd (stap 2) en zorgen over veiligheid besproken met betrokkenen (stap 3) (zie ook figuur 2). Om zorgvuldige beslissingen mogelijk te maken, geeft een meldcode beroepsspecifieke richtlijnen voor professionele zorgvuldigheid in deze eerste drie stappen. Dit betreft onder meer het gescheiden beschrijven van feiten en meningen en het vastleggen van concrete dossiernotities zonder speculatieve formuleringen. Beroepskrachten passen waar mogelijk principes van hoor en wederhoor toe (De Kinderombudsman, 2013).

In hun gespreksvoering reageren beroepskrachten begripvol op omstandigheden of persoonlijke factoren van betrokkenen en staan open voor verschillende verklaringsmogelijkheden van hetgeen ze waarnemen.

In stap 4 van een meldcode zal een beroepskracht de in de vorige stappen zorgvuldig verzamelde informatie wegen. Deze stap heeft als doel dat de beroepskracht het *risico* op huiselijk geweld en/of kindermishandeling inschat, evenals de *aard en de ernst* hiervan. Dit is complex. Om zorgvuldige beslissingen in stap 5 mogelijk te maken, geeft een goede meldcode ook beroepsspecifieke richtlijnen voor professionele zorgvuldigheid in deze vierde stap. Feiten dienen gescheiden te worden van meningen. Een meldcode biedt een overzicht van voor de beroepsgroep behulpzame risicotaxatie- en/of veiligheidstaxatieinstrumenten. Wanneer in meldcodes lijsten zijn opgenomen met mogelijke signalen, risicofactoren en beschermende factoren, hoort hier informatie bij over hoe deze items te interpreteren (zie ook hoofdstuk 4). Het is altijd mogelijk om in deze fase advies te vragen bij Veilig Thuis, nog zonder registratie van persoonsgegevens van de mogelijke betrokkenen. Bovendien hebben veel organisaties een aandachtsfunctionaris kindermishandeling en huiselijk geweld met wie de weging kan worden uitgevoerd.

Nadat op deze manier in stap 4 zorgvuldig de aard en ernst van (dreigende) onveiligheid zijn ingeschat, zal een beroepskracht, op basis van de uitkomsten, in stap 5 achtereenvolgens twee beslissingen nemen:

- Stap 5 beslissing 1: Is melden noodzakelijk?
- Stap 5 beslissing 2: Is zelf passende en toereikende hulp bieden of organiseren mogelijk?

Het afwegingskader ondersteunt beroepskrachten bij deze twee beslissingen. Een afwegingskader maakt duidelijk wanneer het melden van (vermoedens van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling als een professionele norm wordt beschouwd. Het afwegingskader maakt daarnaast duidelijk wanneer het bieden of organiseren van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld of kindermishandeling tot de mogelijkheden behoort.

Stap 5: twee beslissingen die beide genomen moeten worden

Het is van belang dat in stap 5 *beide* beslissingen en *in deze volgorde* worden genomen. Een beroepskracht vraagt zich eerst af of melden noodzakelijk is, aan de hand van de uitkomsten van stap 4 over de mate van ernst van de gesignaleerde (dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling en het afwegingskader. Vervolgens besluit de signalerende beroepskracht of het bieden van hulp tot de mogelijkheden van zowel deze beroepskracht als de betrokkenen behoort. Wanneer melden volgens het afwegingskader noodzakelijk is, zal de tweede beslissingsvraag over eventuele hulp en aan welke voorwaarden deze moet voldoen, in overleg met Veilig Thuis beantwoord worden.

Op dit moment beschrijven de meeste meldcodes de te nemen beslissingen in stap 5 als één beslissing en als zijnde een óf-óf beslissing (óf melden óf hulp bieden/organiseren). Met de aanpassingen in het Besluit verplichte meldcode verandert dit. Beoogd wordt dat bij situaties van acute en structurele onveiligheid huiselijk geweld en/of kindermishandeling áltijd worden gemeld, ook wanneer beroepskrachten mogelijkheden zien tot het zelf bieden of organiseren van hulp. Daartoe wordt beroepsgroepen geadviseerd de te nemen beslissingen in stap 5 te beschrijven als zijnde twee beslissingen, die in deze nieuwe volgorde, beide genomen worden.

Een afwegingskader is beroeps(groep)specifiek

Voor het ontwikkelen van een afwegingskader dat beroepskrachten ondersteunt bij de twee beslissingen die zij in stap 5 van de meldcode maken, worden in dit stuk een aantal algemene handreikingen geformuleerd. Echter, de concrete invulling van een afwegingskader zal verschillen per beroepsgroep. Dit al naar gelang de aard van hun contacten met cliënten (bijvoorbeeld incidenteel of langdurig) en de aard van hun professie (bijvoorbeeld hulpverlenend of dienstverlenend). Daarom dienen de algemene handreikingen uit dit document beroeps(groep) specifiek te worden 'vertaald'. Een beroeps(groep)specifiek afwegingskader wordt bij voorkeur vastgelegd in afspraken tussen Veilig Thuis en beroepsorganisaties. Hierbij kan geput worden uit:

- Wetenschappelijke en practice-based kennis over het ontstaan en voortbestaan van huiselijk geweld en kindermishandeling en effectieve hulpverlening voor zowel het realiseren van veiligheid als herstel. Zowel beroepsgroepen als Veilig Thuis-organisaties beschikken over eigen expertise op deze terreinen.
- Afspraken met een landelijke werking ten aanzien van de taakstellingen en werkwijze van Veilig Thuis binnen het Nederlandse zorgstelsel.

Afwegingen

De wijziging van het Besluit verplichte meldcode vraagt van beroepsorganisaties om een afwegingskader op te stellen met daarin een uitbreiding en prioritering van afwegingen die leiden tot de beslissingen om te melden en/of hulp te verlenen. Wanneer aan de bestaande meldcode een afweging ten aanzien van de geschatte ernst wordt toegevoegd, leidt dat tot het volgende voorbeeld-afwegingskader, waarbij de volgende stappen in onderstaande volgorde worden doorlopen:

Voorbeeld afwegingskader: 5 afwegingen in stap 5

1. Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling?
Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier
Ja: Ga verder met afweging 2.
2. Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?
Nee: Ga verder met afweging 3
Ja: Melden bij Veilig Thuis. De afwegingen 3 tot en met 5 worden samen met Veilig Thuis doorlopen.
3. Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden?
Nee: Melden bij Veilig Thuis
Ja: Ga verder met afweging 4.
4. Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten?
Nee: Melden bij Veilig Thuis
Ja: Hulp bieden of organiseren, ga verder met afweging 5.
5. Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen?
Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis.
Ja: hulp afsluiten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.

Opgemerkt wordt dat de afwegingsvragen 1,3,4 en 5 afwegingen zijn die reeds waren geformuleerd in het door de Rijksoverheid opgestelde 'Basismodel Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling' (geactualiseerd 2016). De meeste branche- en beroepsorganisaties hebben deze in hun meldcodes overgenomen. De tweede afwegingsvraag is nieuw en zwaarwegend: Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?

Uit de vijf afwegingen die het voorbeeld afwegingskader vormen, zijn onderstaande drie professionele normen tot melden te onderscheiden:

Het melden van mogelijke kindermishandeling en/of huiselijk geweld is een professionele norm en als zodanig noodzakelijk:

1. In ALLE gevallen van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid.
2. In alle ANDERE gevallen waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
3. Wanneer een beroepskracht die hulp biedt of organiseert om betrokkenen te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Hiervan is de eerste norm nieuw en voortvloeiend uit de wijzigingen in het Besluit verplichte meldcode. De tweede en derde norm zijn gebaseerd op het in de voorgaande jaren door de Rijksoverheid ontwikkelde 'Basismodel Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling'. Deze normen worden in hoofdstuk 3 uitgewerkt en gekoppeld aan de vijf afwegingen van een afwegingskader.

Hoofdstuk 3

Vijf afwegingen in het afwegingskader

Afweging 1

Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling?

Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier

Ja: Ga verder met afweging 2.

Het vertrekpunt van het afwegingskader is de uitkomst van stap 4 van de meldcode: de beroepskracht heeft de aard en de ernst van de (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling ingeschat. In stap 5 zal de beroepskracht gaan besluiten welke vervolgstap(pen) hij neemt.

Als in stap 4 wordt ingeschat dat er géén zorgen zijn over (een dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling, sluit de beroepskracht het doorlopen van de meldcode af. Deze conclusie zal uitdrukkelijk vermeld moeten worden in het dossier waarin de beroepskracht ook eerder doorlopen stappen van de meldcode heeft vastgelegd.

Een veelvoorkomende situatie is dat een beroepskracht in stap 4 concludeert dat er wel zorgen zijn, maar dat deze zorgen geen (dreiging van) huiselijk geweld of kindermishandeling betreffen. Bijvoorbeeld omdat er kindproblematiek is waargenomen in combinatie met pedagogische onmacht van ouders, echter zonder dat dit de (emotionele) veiligheid van het kind bedreigt. Ook dan sluit de beroepskracht de meldcode af en noteert deze conclusie in hetzelfde dossier waarin verslag is gedaan van de doorlopen stappen van de meldcode. Hulp kan vervolgens worden georganiseerd, geboden en geëvalueerd voor de gesignaleerde, niet tot onveiligheid leidende, problemen.

Opgemerkt wordt dat in sommige meldcodes de optie ontbreekt om het doorlopen van een meldcode af te sluiten zonder hulp te bieden of te organiseren of een melding te doen. Bovendien wordt in sommige meldcodes geen of onduidelijk onderscheid gemaakt tussen te bieden/ organiseren hulp vanwege (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling of te bieden/ organiseren hulp vanwege andersoortige problemen. Dit stuit op bezwaren met name bij belangengroeperingen van ouders. Het is raadzaam om bij alle beslisopties ook mogelijkheden om de meldcode af te sluiten te beschrijven en dit te visualiseren in stroomschema's.

Wanneer een beroepskracht op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden heeft van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling volgt de tweede afwegingsvraag.

Afweging 2

Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid?

Nee: Ga verder met afweging 3

Ja: Melden bij Veilig Thuis.

Beroepskrachten die deze afweging met 'ja' beantwoord hebben, zullen de afwegingen 3 tot en met 5 samen met Veilig Thuis doorlopen.

Professionele norm:

Het melden van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm in ALLE gevallen waarbij sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid.

In stap 4 heeft een beroepskracht de aard en de ernst van (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling ingeschat. In stap 5 vragen beroepskrachten zich in de oude situatie af of er sprake is van zodanig acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid, dat melden tot hun beroepsnorm behoort. Met de wijzigingen in het Besluit verplichte meldcode is het de bedoeling dat dergelijke ernstige onveilige en/of schadelijke situaties áltijd worden gemeld bij Veilig Thuis, ook wanneer een beroepskracht inschat dat hij en zijn organisatie mogelijkheden hebben om hulp te bieden of te organiseren. Met deze melding kan Veilig Thuis vroegere, maar ook eventuele toekomstige signalen van huiselijk geweld over de betrokkenen, combineren. Beroepskrachten die (ook) zelf hulp kunnen bieden, overleggen vervolgens met Veilig Thuis over de vervolgstappen en de verdeling van verantwoordelijkheden.

Begripsbepaling en uitwerking van de termen 'acute onveiligheid' en 'structurele onveiligheid'

Acute onveiligheid en structurele onveiligheid behelzen situaties waarin sprake is van een ernstige bedreiging van de veiligheid en het welzijn van betrokkenen en wijzen veelal op complexe en hardnekkige problematiek.

(a) **Acute onveiligheid** betekent dat een persoon in direct fysiek gevaar verkeert, dat diens veiligheid de komende dagen niet gegarandeerd is en dat direct bescherming nodig is. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om (een ernstig vermoeden van) seksueel geweld of (dreiging van) fysiek

geweld, zoals bij ex-partnergeweld met wapengebruik of het fysiek mishandelen van kinderen. Maar ook om het onnodig toedienen van medicijnen of een gevaarlijke afwezigheid van basale verzorging bij zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak).

(b) **Structurele onveiligheid:** van structurele onveiligheid wordt gesproken als in gezinnen of huishoudens sprake is van zich herhalende of voortdurende onveilige gebeurtenissen en situaties. Herhaald huiselijk geweld en/of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst. Structurele onveiligheid heeft schadelijke gevolgen door de voortdurende dreiging en (emotionele) onveiligheid. Er kan sprake zijn van een patroon van herhaald geweld maar bijvoorbeeld ook van permanente gebreken in de geestelijke en lichamelijke verzorging van zorgafhankelijke kinderen en/of volwassenen. Bijvoorbeeld minderjarigen die opgroeien bij ouders met zodanige verslavingsproblematiek dat hun fysieke en emotionele veiligheid wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden. Of vergelijkbare situaties met kwetsbare ouderen en een mantelzorger met psychiatrische problematiek. Denk ook aan escalerende vormen van stalking in partnerrelaties als specifiek voorbeeld.

(c) **Disclosure** is een specifieke uiting van onveiligheid die in het afwegingskader uitwerking verdient. We spreken van disclosure als slachtoffers, kinderen en/of volwassenen, uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling, of zich hierover uiten zonder hulp te vragen. Dit betekent veelal dat het slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Het met onvoldoende voorbereiding met de ouders/pleger bespreken van de (door het kind) geuite zorgen, kan ook secundair leiden tot (verergering van) situaties van acute of structurele onveiligheid. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van geweld zoals: (ex)partnerstalking, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld en ouderenmishandeling. Een professionele norm tot melden bij disclosure betekent dan ook zorgvuldige afstemming over vervolgacties tussen de beroepskracht, Veilig Thuis en het slachtoffer.

De woorden 'acute onveiligheid' en 'structurele onveiligheid' passen bij de terminologie die in de recente vakliteratuur over huiselijk geweld en kindermishandeling wordt gebruikt en die in Veilig Thuis-organisaties wordt toegepast. Echter, voor veel beroepskrachten zullen de bij deze tweede afwegingsvraag horende termen 'acute onveiligheid' en/of 'structurele onveiligheid' onvoldoende aansluiten bij hun eigen vakterminologie, expertise en praktijk. Het is noodzakelijk dat branche- en beroepsorganisaties in samenspraak met Veilig Thuis een vertaalslag maken van de termen 'acuut onveilig en/of structureel onveilig' naar de praktijk van hun beroepskracht. Dit doen zij door:

- Een nadere omschrijving van de termen 'acute onveiligheid' en 'structurele onveiligheid'
- Een reeks voorbeelden van te melden acuut onveilige en/of structureel onveilige situaties op te stellen.

Het vertrekpunt van deze vertaalslag is de wetenschappelijke en practice-based kennis over 'acute onveiligheid' en 'structurele onveiligheid' en de hieruit af te leiden voorbeelden van te melden acuut onveilige en structureel onveilige situaties, zoals hiervoor is toegelicht.

Expliciete voorbeelden beschrijven

Beroepsgroepen wordt met klem geadviseerd om in hun afwegingskader ook expliciet omschreven voorbeelden op te nemen van 'acuut onveilige' en 'structureel onveilige' situaties die een beroepskracht in diens praktijk kan waarnemen en waarbij het doen van een melding als professionele norm en daarmee als noodzakelijk wordt beschouwd.

Op basis van onderzoek naar veiligheids- en risicotaxatie is voor Veilig Thuis een triageinstrument ontwikkeld met een specifieke uitwerking van acuut onveilige situaties en structureel onveilige situaties (Vogtlander en Van Arum, 2015 & 2017). Uit de onderzoeksliteratuur en uit dit voor Veilig Thuis ontwikkelde instrument kunnen voor beroepsgroepen voorbeelden van 'acuut onveilige' situaties worden afgeleid. Deze voorbeelden dienen als vertrekpunt en worden beschouwd als situaties die ten minste moeten worden gemeld. Een lijst met expliciete voorbeelden is nooit compleet. Het afwegingskader beschrijft daarom ook dat het de professionele verantwoordelijkheid is van de beroepskracht om in overige gevallen waarbij sprake is van vermoedens van 'acuut onveilige' en/of 'structureel onveilige' situaties Veilig Thuis te consulteren.

Voorbeelden van acuut onveilige situaties van huiselijk geweld en/of kindermishandeling

- Door geweld toegebrachte verwonding die medische behandeling behoeft
- (Ernstig) letsel met een vermoeden dat dit is toegebracht, of een poging daartoe
- Poging tot verwurging
- Wapengebruik
- Geweld tijdens de zwangerschap
- (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld, of seksuele exploitatie van kinderen jonger dan 18 jaar
- Acute bedreiging om zichzelf of een naaste (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking)
- Onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt van -9 maanden tot + 100 jaar, waaronder het onthouden van voedsel
- Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een kind verzint/aandikt, (medische) onderzoeksgegevens betreffende bij het kind bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen bij het kind daadwerkelijk veroorzaakt
- Vrijheidsbeperkende maatregel voor pleger loopt af zonder dat er afdoende veiligheidsmaatregelen genomen zijn
- Acuut onveilige situatie bestaat of zorg dreigt weg te vallen vanwege suïcidepoging, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol of drugs
- Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Voorbeelden van structureel onveilige situaties van huiselijk geweld en/of kindermishandeling

Bij structureel onveilige situaties van huiselijk geweld en/of kindermishandeling staat de herhaling van en/of het voortduren van onveilige situaties en/of geweld centraal. Anders dan bij acute onveiligheid wordt (structurele) emotionele onveiligheid en de belemmeringen die dat geeft voor (duurzame) veilige ontwikkeling van kinderen door veel beroepskrachten niet gesignaleerd (Samenwerkend Toezicht Jeugd (STJ), 2016). Het is daarom extra van belang dat juist ook de meldnormen voor 'structureel onveilige situaties' in dialoog verder uitgewerkt worden. De emotionele onveiligheid en structurele inperking van (de ontwikkelingsmogelijkheden van) slachtoffers verdient hierbij bijzondere aandacht.

Bij het formuleren van voorbeelden van structureel onveilige situaties worden doorgaans de volgende categorieën onderscheiden:

- lichamelijk geweld
- psychisch geweld
- lichamelijke verwaarlozing
- emotionele verwaarlozing
- seksueel geweld
- en overige vormen van geweld en onveiligheid (zoals bijvoorbeeld eerge relateerd geweld).

Afweging 3

Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden?

Nee: Melden bij Veilig Thuis

Ja: Ga verder met afweging 4.

Beroepskrachten die de tweede afweging met 'ja' hebben beantwoord, zullen de afwegingen 3 tot en met 5 samen met Veilig Thuis doorlopen.

Professionele norm:

Het melden van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm in alle niet-acuut onveilige en niet structureel onveilige situaties, waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld of kindermishandeling.

In deze afwegingsvraag staan de mogelijkheden van de beroepskracht, diens organisatie en diens samenwerkingspartners centraal. Ook vóór de wijzigingen in het Besluit verplichte meldcode beschreef het Basismodel deze afwegingsvraag naar mogelijkheden tot het zelf bieden of organiseren van hulp. Echter, de afgelopen jaren is veel nieuwe kennis ontwikkeld over al dan niet effectieve hulp bij kindermishandeling en/of huiselijk geweld. Dit onder meer op basis van vierjarig onderzoek in vier grote steden (Tierolf et al., 2014), op basis van analyses van tientallen calamiteiten door samenwerkende inspecties en de Onderzoeksraad voor Veiligheid en op basis van ontwikkelingen om te komen tot een multidisciplinaire en intersectorale aanpak. Dit leidt tot onderstaande belangrijke uitgangspunten. Bij effectieve hulp rondom huiselijk geweld en /of kindermishandeling is veiligheid het hoofddoel, ook wanneer een hulpverlener is betrokken bij de aanpak van een deelprobleem. Goede hulp bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling is gericht op alle leden in een (gezins)systeem: minderjarigen en volwassenen, pleger(s) en slachtoffer(s). Er wordt met alle betrokkenen samengewerkt in het maken, evalueren en uitvoeren van veiligheids- en hulpplannen. En er is sprake van multidisciplinaire samenwerking tussen beroepskrachten, waarin mogelijkheden zijn tot (het organiseren van) gespecialiseerde hulp en samenwerkingsafspraken zijn gemaakt over casusregie.

De vraag of de beroepskracht in staat is effectieve hulp te bieden of organiseren om (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling te stoppen, leidt volgens het afwegingskader tot een melding, indien de beroepskracht vanwege de aard van diens professe binnen de (samenwerkings)mogelijkheden van diens organisatie:

- onvoldoende mogelijkheden heeft om zich een actueel beeld van de veiligheid te ontwikkelen en/of
- deze beroepskracht onvoldoende zicht kan krijgen op onveilige gebeurtenissen in de voorgeschiedenis en/of van de feiten die ten grondslag liggen aan de mogelijk geconstateerde onveiligheid en/of
- deze beroepskracht onvoldoende mogelijkheden heeft om passende en samenhangende hulp te bieden of te organiseren met veiligheid als resultaat.

Met name beroepsgroepen met hulpverlenende taken wordt aangeraden om hun bestaande meldcodes te actualiseren met afwegingen ten aanzien van effectieve hulpverlening bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling. In hoofdstuk 5 wordt hiertoe verdiepende informatie aangereikt.

Afweging 4

Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten?

Nee: Melden bij Veilig Thuis

Ja: Hulpbieden of organiseren, ga verder met afweging 5.

Beroepskrachten die de tweede afweging met 'ja' hebben beantwoord, zullen de afwegingen 3 tot en met 5 samen met Veilig Thuis doorlopen.

Professionele norm:

Het melden van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm indien een beroepskracht hulp biedt of organiseert om een cliënt te beschermen tegen (het risico op) huiselijk geweld of kindermishandeling en de betrokkenen de hulp niet aanvaarden of niet bereid of in staat zijn zich in te zetten om herhaling te voorkomen.

In deze afwegingsvraag staan de mogelijkheden van de betrokkenen tot het aanvaarden van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling centraal. Ook vóór de wijzigingen in het Besluit verplichte meldcode beschreef het Basismodel deze afwegingsvraag. Nieuw is dat in het voorgestelde afwegingskader deze afwegingsvraag vooraf wordt gegaan door de afweging of een melding noodzakelijk is vanwege acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid.

Bij deze afwegingsvraag gaat het erom dat de betrokkenen, alle leden van het (gezins)systeem, maar ook het (breder) netwerk van (informele) steunfiguren bereid en in staat zijn de voorgestelde hulp direct aan te gaan. (In de derde afwegingsvraag heeft de betrokken beroepskracht en diens organisatie reeds afgewogen of zij bereid en in staat zijn deze hulp direct te bieden of organiseren).

In het afwegingskader leidt de vierde afwegingsvraag tot een melding indien hulp wordt afgehouden. Vaak is bij aanvang niet helemaal helder hoezeer de betrokkenen bereid en in staat zijn zich in te zetten. De redenen om de hulp te aanvaarden kunnen divers zijn. Hun motivatie kan vooral intrinsiek of extrinsiek van aard zijn. Ook de mogelijkheden van de betrokkenen en hun netwerk verschillen. Door direct en in samenwerking met de betrokkenen en ketenpartners veiligheidsafspraken en hulpverleningsafspraken te maken wordt vaak helder wat de bereidheid en de mogelijkheden van de betrokkenen zijn.

Het gaat dus om situaties waarin hulpverleners hulp bieden bij zorgen over onveiligheid én

- deze hulp wordt afgehouden en/of
- de inzet van het gezinssysteem en betrokkenen onvoldoende (in beeld) is.

Afweging 5

Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van veiligheid en/of het herstel van alle betrokkenen?

Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis

Ja: Hulp afsluiten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.

Professionele norm:

Het melden van een (vermoeden van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm indien een beroepskracht hulp biedt of organiseert en het (risico op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling blijkt niet te stoppen of de onveilige situatie herhaalt zich.

In deze afwegingsvraag staan de effecten van hulp bij (dreigend) huiselijk geweld en/of kindermishandeling centraal. Ook vóór de wijzigingen in het Besluit verplichte meldcode beschreef het Basismodel deze afwegingsvraag. De beantwoording van deze afwegingsvraag leidt tot een melding bij Veilig Thuis indien wordt vastgesteld dat hulp onvoldoende resultaat oplevert: (het risico op) onveiligheid duurt voort, onveiligheid herhaalt zich of hulp stagneert.

- Het gaat dus om situaties waarin hulpverleners hulp bieden bij zorgen over onveiligheid én de hulp binnen de gewenste termijn niet leidt tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en het welzijn van de betrokkenen (en/of de ontwikkeling van minderjarigen)
- De problematiek ernstiger of groter blijkt dan verwacht
- De uitvoering van het veiligheid- en/of hulpverleningsplan is vastgelopen.

Om deze laatste afwegingsvraag zorgvuldig te beantwoorden is het nodig dat binnen de hulp die beroepskrachten bieden, duidelijk is afgesproken met betrokkenen uit het (gezins)systeem en met beroepskrachten met wie wordt samengewerkt, aan welke doelen en resultaten wordt gewerkt. Hoe en door wie wordt vastgesteld of de veiligheid voldoende is bereikt? Hoe wordt de veiligheid gemonitord en gedurende welke periode? Wanneer sprake is van een acuut onveilige situatie of structureel onveilige situatie is het van belang dat, na het doen van een melding bij Veilig Thuis, in de eerste plaats met Veilig Thuis duidelijk is besproken en afgesproken wat de termijn is (in dagen, weken of maanden) waarbinnen specifiek genoemde resultaten ten aanzien van de veiligheid behaald moeten zijn.

Hoofdstuk 4

Acute en/of structurele onveiligheid melden: achtergrond en verdieping

Het afwegingskader beschrijft dat het melden van vermoedens van kindermishandeling en/of huiselijk geweld noodzakelijk is in ALLE gevallen waarbij sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid. Daarmee is het melden van deze situaties bij Veilig Thuis minder vrijblijvend dan voorheen. In afwegingsvraag 2 wordt deze professionele norm expliciet gemaakt: Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid? Beantwoordt de beroepskracht deze vraag bevestigend, dan volgt een melding bij Veilig Thuis en worden de afwegingen 3 tot en met 5 samen met Veilig Thuis gemaakt.

De inschatting of sprake is van acute of structurele onveiligheid en dus of melden bij Veilig Thuis noodzakelijk is, is niet makkelijk. Daarom wordt in dit hoofdstuk extra informatie geboden over de vormen van onveiligheid die gemeld moeten worden en over de wetenschappelijke kennis die voor beantwoording van deze afwegingsvraag van belang is. Tevens is aanvullende informatie opgenomen over het nut en de beperkingen van instrumenten hierbij.

A. Acute onveiligheid: een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig. Bijvoorbeeld: ex-partnergeweld met wapengebruik. Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat een beroepskracht allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van seksueel of fysiek geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook het onnodig toedienen van medicijnen. Gezien de ernst en complexiteit van dergelijke situaties en de noodzaak tot het realiseren van directe veiligheid, is dan naast melding bij Veilig Thuis altijd regie op veiligheid, een gecoördineerde (multidisciplinaire) aanpak en monitoring noodzakelijk. Dit ook wanneer betrokkenen open staan voor vrijwillige hulpverlening en/of wanneer de beroepskracht kan bijdragen aan het op korte termijn realiseren van een verbeterde basisveiligheid.

B. Structurele onveiligheid: Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of van geweld in de relatie. Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor het voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst. In de afweging of sprake is van structurele onveiligheid is ten minste over de volgende drie factoren informatie nodig: herhaling van geweld, oudersignalen en kindsignalen/signalen van slachtoffers.

Herhaling van geweld

De afgelopen jaren is uit onderzoek gebleken dat in bijna de helft van de gezinssystemen waar hulp is geboden na gesignaleerde situaties van huiselijk geweld en/of kindermishandeling, dit geweld onvoldoende stopt of na verloop van tijd weer terugkeert. Dit betreft veelal ernstige vormen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Zodoende wordt herhaald huiselijk geweld of kindermishandeling gezien als de grootste voorspeller voor herhaling (Tierolf et al., 2014; Polak et al., 2013; Van der Put et al., 2016). Ondanks dat sommige hulpverlenende beroepsgroepen over competenties kunnen beschikken om adequate hulp bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling te organiseren, zijn zij vaak relatief kort betrokken bij een gezinssysteem en niet in staat om het patroon van geweld en de onveiligheid te doorbreken. Het is van groot belang dat bij afwegingen tot melden en/of hulpverlenen, beroepskrachten zich bewust zijn van de vaak chronische aard van huiselijk geweld en/of kindermishandeling en van de relatief korte periode waarin zij zelf zicht hebben op ontwikkelingen in (on)veiligheid. Ook is het van belang dat bij een interpretatie van actuele signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling een eventuele voorgeschiedenis met deze geweldsvormen, wordt meegewogen (STJ, 2016). Met klem wordt geadviseerd om in een afwegingskader te omschrijven dat, wanneer beroepskrachten signalen waarnemen van herhaling van ernstig onveilige en/of schadelijke gebeurtenissen, het doen van een melding als een professionele norm en daarmee als noodzakelijk wordt beschouwd. Immers, om langdurige patronen van ernstig huiselijk geweld of kindermishandeling te doorbreken, is altijd regie op veiligheid, een gecoördineerde (multidisciplinaire) aanpak voor risicogestuurde zorg en monitoring voor het bewerkstelligen van duurzame veiligheid en herstel nodig (Vogtländer & Van Arum, 2016).

Oudersignalen

In diverse inspectieonderzoeken na calamiteiten van kindermishandeling is geconstateerd dat ook bij ernstige kindermishandeling kindsignalen vaak onduidelijk of afwezig waren en/of onvoldoende werden waargenomen. Wel bleken (ernstige) problemen bij ouders te zijn gesignaleerd (zogenaamde ouderproblematiek) waaronder psychiatrische problematiek, een licht verstandelijke beperking, verslavingsproblematiek en/of crimineel gedrag (STJ, 2016). In onderzoek naar de Kindcheck op de spoedeisende hulpposten is geconcludeerd dat een aantal strikt omschreven signalen van dergelijke ouderproblemen de aanwezigheid van kindermishandeling sterk voorspellen. Het gaat daarbij om volwassenen die acute medische zorg behoeven vanwege partnergeweld, intoxicaties met alcohol of drugs of ernstige problematiek, zoals suïcidepogingen en automutilatie. In deze situaties kan het acuut onveilig zijn voor kinderen omdat de zorg voor hen dreigt te weg te vallen. Gezien de chronische aard van deze ouderproblemen was veelal (ook) sprake van een structurele dreiging van onveiligheid (Diderich et al., 2015). Deze werkwijze met beroepsspecifieke en expliciet omschreven 'meldnormen' leidde tot een meer dan verdrievoudiging van het aantal meldingen.

Deze meldingen bleken bij vervolgonderzoek in ruim 90% ook bevestigd te kunnen worden als zijnde situaties van kindermishandeling. Het onderzoek naar de Kindcheck heeft daarbij inzichtelijk gemaakt hoe belangrijk het is dat de signalerende beroepskracht, ook wanneer deze weet dat er andere hulpverleners bij het gezin betrokken zijn, altijd de stappen van de meldcode doorloopt.

De Kindcheck is volgens de Inspecties niet alleen relevant voor beroepskrachten die voornamelijk contact hebben met de ouder(s) en de kinderen weinig of niet zien, maar geldt ook voor beroepskrachten die hulp en ondersteuning bieden aan kinderen zoals de jeugdhulp, de scholen, de kinderdagverblijven en de jeugdgezondheidszorg. Ook zij moeten de situatie van ouder of opvoeder meewegen bij het in kaart brengen van de mogelijke signalen voor kindermishandeling (STJ, 2016). De uit onderzoek naar de Kindcheck gebleken sterke voorspellers van kindermishandeling, waaronder acute en/of structurele onveiligheid wanneer acute medische zorg is benodigd voor een ouder met ernstige problematiek, zoals suïcidepoging, automutilatie, intoxicatie met alcohol of drugs of partnergeweld zouden ten minste onderdeel uit moeten maken van het afwegingskader. Geadviseerd wordt om in een afwegingskader te omschrijven dat bij aanwezigheid van ernstige ouderfactoren de kans op schade voor kinderen groot wordt geacht en dat daarom het doen van een melding bij Veilig Thuis, naast het bieden van de noodzakelijke hulp, als professionele norm en daarmee als noodzakelijk wordt beschouwd.

Kindsignalen/signalen van slachtoffers

Beroepskrachten die met ouders en/of kinderen en/of ouderen werken, zijn meestal zelf geen getuige van mishandeling, verwaarlozing of misbruik. Zo ontwikkelt een vermoeden van kindermishandeling zich vaak omdat beroepskrachten *signalen* waarnemen dat er 'iets' met een kind aan de hand is, bijvoorbeeld onverkleerde blauwe plekken of gedragsveranderingen (deze gedragsveranderingen worden ook wel 'kindsignalen' genoemd). Overigens laten veel kinderen geen directe signalen zien: een kind kan ondanks veel problemen bij de ouders soms toch goed functioneren (Assink et al., 2016). Dat er geen signalen van problemen bij het kind zijn, wil dus niet zeggen dat de beroepskracht niet in actie hoeft te komen om de veiligheid van het kind te vergroten. Geadviseerd wordt kindsignalen goed in beeld te brengen, maar deze niet leidend te laten zijn in de afweging of er sprake is van structurele onveiligheid. Ook bij afwezigheid van kindsignalen kan een gezinssituatie structureel onveilig zijn en de noodzaak bestaan te melden.

Ook voor andere vormen van huiselijk geweld geldt dat signalen bij slachtoffers lang niet altijd eenduidig te interpreteren zijn. Denk aan kwetsbare ouderen die mishandeld worden en die vaak de mishandeling of ontspoorde zorg niet durven te melden of ontkennen uit angst.

C. Disclosure: Slachtoffers die uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen of zich uiten bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Wanneer slachtoffers uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen bij mogelijke kindermishandeling en/of huiselijk geweld ('disclosure') of zich hierover uiten zonder hulp te vragen, betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Het met onvoldoende voorbereiding met de pleger(s) bespreken van de geuite zorgen kan ook secundair leiden tot situaties van acute of structurele onveiligheid. Een professionele norm tot melden betekent in dit geval zorgvuldige afstemming over de vervolgtacties tussen de beroepskracht, Veilig Thuis en het slachtoffer. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van huiselijk geweld zoals huwelijksdwang, eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling.

Risicofactoren in kaart brengen

Het inschatten van de huidige veiligheid en mogelijke risico's voor de toekomst is niet eenvoudig en gaat gepaard met onzekerheid. Veel meldcodes bevatten instrumenten om te helpen bij het gestructureerd in kaart brengen van signalen en risico's. Steeds meer kennis is beschikbaar over het nut van instrumenten en over de beperkingen ervan en over de voorspellende waarde van risicofactoren. Risicofactoren zijn factoren waarvan uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat deze de kans op het ontstaan en in stand blijven van huiselijk geweld of kindermishandeling vergroten. De aanwezigheid van risicofactoren bewijst dus niet of er sprake is van kindermishandeling of huiselijk geweld, maar geeft een vergrote kans aan. Bijvoorbeeld: armoede vergroot de kans op het ontstaan van (ex-)partnergeweld en/of kindermishandeling in een gezin, maar de meeste arme ouders mishandelen hun kind niet. Ook kindsignalen bewijzen vrijwel nooit kindermishandeling: kindermishandeling is een mogelijke verklaring van het signaal, maar er zijn ook andere verklaringen denkbaar. Bijvoorbeeld: een blauwe plek bij een kind kan zijn ontstaan door geweld, maar ook door een onschuldige valpartij. Andersom sluit het ontbreken van kindsignalen kindermishandeling niet uit. Eenzelfde redenatie kan opgaan voor (zorgafhankelijke) ouderen die te maken hebben met mishandeling of ontspoorde mantelzorg van een partner, zoon of dochter.

Het is daarom belangrijk dat de beroepskracht zijn vermoedens probeert te onderbouwen met informatie over feitelijke gebeurtenissen in het gezin en tussen gezinsleden die wijzen op een onveilige situatie. Het zijn de feiten die huiselijk geweld en/of kindermishandeling onderbouwen.

Veel meldcodes bevatten in hun bijlagen signalenlijsten waarin risicofactoren, beschermende factoren en mogelijk signalen bij kinderen en volwassenen zijn opgesomd. Het is wenselijk om in een afwegingskader van beroepsgroepen een eventueel overzicht van ongewogen risicofactoren te laten begeleiden door een aantal vuistregels om de kwaliteit van de afwegingen die signalerende beroepskrachten maken, te verhogen. Al naar gelang de aard van de beroepsgroep zal hier meer of minder toelichting en onderbouwing bij nodig zijn. Een aantal vuistregels:

- Risicofactoren hebben geen met zekerheid voorspellende waarde.
- Geen risicofactor wil niet zeggen dat er geen risico is dat er huiselijk geweld en/of kindermishandeling kan plaatsvinden: ook als er geen problemen zijn, kan huiselijk geweld of kindermishandeling ontstaan.
- Hoe meer risicofactoren hoe groter het risico op het ontstaan of herhaling van kindermishandeling (Begle, Dumas, & Hanson, 2010; MacKenzie, Kotch, & Lee, 2011) en/of huiselijk geweld.
- De belangrijkste voorspeller voor toekomstig gedrag is het huidige gedrag. Als er eerder sprake is geweest van onveiligheid is er een grote kans op herhaling. Een incident kan een aanwijzing zijn dat het vaker gebeurt, maar bijvoorbeeld buiten het zicht (van de beroepskracht).
- Armoede en werkloosheid zijn belangrijke risicofactoren bij het ontstaan en voortduren van partnergeweld (Tierolf, Lünemann en Steketee, 2014).
- Dat er risicofactoren aanwezig zijn, betekent niet per definitie dat een ouder ook daadwerkelijk zijn kind mishandelt of dat gaat doen (Munro, 2014). Het zijn wel factoren die stress geven bij een ouder en zijn handelen beïnvloeden. Dat kan invloed hebben op de manier waarop hij/zij opvoedt en met het kind omgaat. Het signaleren van één of meerdere risicofactoren bij de ouders moet daarom altijd leiden tot de vraag: wat betekent deze situatie voor de draagkracht van de ouder, het opvoedingsgedrag van de ouders en de omgang tussen ouders en kind?
- Het risico op het ontstaan of herhaling van kindermishandeling neemt sterk toe wanneer er problemen bij de ouders (d.w.z. risicofactoren) aanwezig zijn (Assink et al., 2016; Bromfield et al., 2010; Hindley et al., 2006). Belangrijke risicofactoren voor kindermishandeling bij de ouders zijn:
  - Middelenmisbruik (alcohol, drugs)
  - Werkloosheid / financiële problemen
  - Psychische problemen
  - (Licht) verstandelijke beperking
  - Agressief gedrag of eerder geweld gebruikt tegen personen (al dan niet voor veroordeeld)
  - Zelf slachtoffer van kindermishandeling geweest.

- De aanwezigheid van beschermende factoren kan de negatieve werking van risicofactoren beperken maar niet per definitie compenseren. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar beschermende en veiligheidsbevorderende factoren bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Resultaten uit recent onderzoek wijzen uit dat de aanwezigheid van beschermende factoren niet van invloed lijkt te zijn op het risico dat kindermishandeling voortduurt (van der Put e.a., 2016).

Het wegen of taxeren van risico's wordt gezien als een expertise waarover de meeste signalerende beroepskrachten niet hoeven te beschikken. De advies- en onderzoeksfunctie van Veilig Thuis ondersteunt beroepskrachten die deze expertise niet hebben. De richtlijn kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming (2016) en de richtlijn familiaal huiselijk geweld (2009) biedt beroepskrachten achtergrondinformatie over risico- en beschermende factoren en over de praktijk van vermoeden, wegen en beslissen. Het gebruik van risicotaxatie-instrumenten helpt hulpverleners om de situatie (voldoende breed) in kaart te brengen en samen zorgvuldig te wegen. De inzet van richtlijnen en instrumenten in combinatie met multidisciplinaire toetsing (die bij acuut onveilig en structureel onveilige situaties wordt vormgegeven in overleg met Veilig Thuis) leidt tot keuzes over effectieve hulp. In Hoofdstuk 5 wordt de afwegingsvraag over effectieve hulp verder uitgewerkt.

Hoofdstuk 5:

Waar moet goede hulp aan voldoen?

Het afwegingskader ondersteunt beroepskrachten in stap 5 van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling bij het beslissen of een melding noodzakelijk is én bij het beslissen of het zelf bieden of organiseren van hulp (ook) mogelijk is. Het afwegingskader formuleert wanneer in ieder geval gemeld moet worden volgens de normen van de eigen beroepsgroep en onder welke randvoorwaarden hulpverlening (ook) tot de mogelijkheden behoort. Dit hoofdstuk biedt achtergrondinformatie bij de tweede beslissing.

Beroepskrachten kunnen, afhankelijk van de aard van hun expertise, verschillende rollen hebben in een gezin of huishouden. Zij kunnen (co-)opvoeden, verzorgen, signaleren, diagnosticeren, ondersteunen, hulpverleners, behandelen, beschermen en/of handhaven. Soms worden meerdere rollen met elkaar gecombineerd in één persoon. Ook kunnen meerdere beroepskrachten betrokken zijn bij één gezin.

Ook beroepskrachten die vanuit hun rol of functie niet in staat zijn effectieve hulp te bieden of te organiseren, blijven een verantwoordelijkheid houden, als signalerende beroepskracht maar ook vanuit de visie dat elke beroepskracht in samenwerking met andere beroepskrachten een bijdrage kan leveren aan het bevorderen van (duurzame) veiligheid en herstel. Signalering is een continu proces dat altijd meespeelt in het handelen van iedere beroepskracht. Tijdens een ingeslagen hulp- of begeleidingsproces blijven signalering en monitoring op veiligheid noodzakelijk en na uitstroom uit de meldcode kan bij nieuwe signalen een hernieuwde instroom bij stap 1 van de meldcode nodig zijn.

De intentie van dit hoofdstuk is beroepsgroepen en beroepskrachten handvatten te bieden die hen kunnen ondersteunen bij een zorgvuldige, op veiligheid gerichte, afweging om wel of niet zelf hulp te bieden. Het melden van vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm in alle niet-acuut onveilige en niet structureel onveilige situaties, waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld of kindermishandeling. De complexiteit van de problematiek en de daarmee gepaard gaande risico's op (herhaalde) onveiligheid vereist randvoorwaarden aan het bieden en organiseren van hulp.

Deze randvoorwaarden zullen in veel gevallen de eigen procedures van de beroepsgroep overstijgen. Iedere beroepsgroep kan, voortbouwend op deze basis, beslissen of en hoe zij hun expertise optimaal in kunnen zetten om bij te dragen aan duurzame veiligheid. In dit hoofdstuk worden de voorwaarden voor het bieden of organiseren van effectieve hulp beschreven. Tevens wordt uiteengezet waar volgens wetenschappelijke en practice based kennis deze hulp, ondersteuning en begeleiding minimaal aan moeten voldoen om het doel, het duurzaam beëindigen van onveiligheid en het bevorderen van herstel, te bewerkstelligen.

Voorwaarden ten aanzien van hulpverlening.

De derde vraag in het afwegingskader luidt: ben ik in staat effectieve hulp te bieden of te organiseren om de dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden? Bij huiselijk geweld en/of kindermishandeling is veelal sprake van onderliggende problematiek van individuele leden van het huishouden. Dit kan bijvoorbeeld schuldenproblematiek zijn of individuele psychische/psychiatrische of verslavingsproblematiek van een ouder, kind of partner, waarbij ook sprake kan zijn van zorgmijndend gedrag. Deze onderliggende problematiek vraagt regelmatig om de inzet en expertise van beroepskrachten uit meerdere sectoren.

De 'effectieve hulp' in deze afwegingsvraag betreft vaak een individuele bijdrage van een beroepskracht in een (op maat) samengestelde combinatie van begeleiding, ondersteuning, lichte en intensieve hulp en bescherming waaraan gezin, netwerk en meerdere beroepskrachten samenwerken. Een leerkracht kan een stabiele veilige ondersteuner zijn voor een kind, een wijkteammedewerker kan een netwerk rond een oudere mobiliseren en daarover mede de regie voeren en een huisarts kan specialistische hulp inschakelen en (deel-)regie voeren over de betrokkenheid van (para-)medische beroepskrachten.

Hoe complexer de problematiek, des te onwaarschijnlijker het is dat alle noodzakelijke rollen door één beroepskracht vervuld kunnen worden. Samenwerking en regie op de samenhang van ieders bijdrage zijn cruciaal.

Hulpverlening na huiselijk geweld en/of kindermishandeling kent een aantal fasen. Naast en na veiligheid moet gewerkt worden aan risicogestuurde en herstelgerichte zorg. Risicogestuurde zorg is gericht op het diagnosticeren, analyseren en aanpakken van onderliggende factoren die (herhaalde) onveiligheid in stand houden, met als doel structurele en stabiele veiligheid te realiseren. Herstelgerichte zorg is, zo ver als mogelijk, gericht op behandeling en aanpak van de gevolgen van de onveiligheid en op herstel van veiligheid (Vogtlander & van Arum, 2016). Het 'organiseren' van de effectieve hulp in de voorliggende afwegingsvraag kan betrekking hebben op het inschakelen van, het overdragen aan, het uitvoeren van en het coördineren/regisseren van gefaseerde hulp. De vraag of een beroepskracht in staat is effectieve hulp te bieden of te organiseren is daarmee een vraag die betrekking heeft op de eigen taak, rol, bevoegd- en bekwaamheden en opleiding en de mogelijkheid deze zo nodig in samenhang met anderen in te zetten.

Deze vraag kan beantwoord worden door na te gaan of de (beoogde) begeleiding/ondersteuning, hulp of bescherming aan de volgende voorwaarden voldoet:

1. Alle betrokken beroepskrachten hebben de focus op stoppen van geweld en (duurzaam) herstel van de veiligheid. Er wordt gewerkt aan het herstel van de directe veiligheid, het wegnemen van de oorzaken van het geweld.
2. Het versterken van de veerkracht en het herstel van de schade die is veroorzaakt door (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling bij de betrokkene(n).
3. Er is sprake van een gezamenlijke analyse en plan met doelen en evaluatiemomenten van de beroepskrachten. Dit plan is op maat gemaakt met alle betrokkenen binnen het gezin of huishouden, waarbij de doelen van begeleiding en/of hulpverlening helder zijn gesteld.
4. Indien meerdere beroepskrachten betrokken zijn, zijn er afspraken over samenwerking en casusregie op de veiligheid en (multidisciplinaire) hulpverlening.

De eerste voorwaarde heeft betrekking op alle beroepskrachten, ongeacht hun rol, positie of taak (bijv. ook de medewerkers van de spoedeisende hulp, een kraamverzorgende of fysiotherapeut die een zeer kortdurend contact kunnen hebben). De mate waarin beroepskrachten kunnen bijdragen aan de voorwaarden 2,3 en 4 moet door de beroepsgroepen in overleg met andere professionals verder uitgewerkt worden.

Een korte toelichting op de vier voorwaarden:

1. Alle betrokken beroepskrachten hebben de focus op stoppen van geweld en (duurzaam) herstel van de veiligheid

In eerste instantie gaat het om het stoppen van geweld, het creëren van directe veiligheid met behulp van een veiligheidsplan. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat de pleger (tijdelijk) geen contact met het slachtoffer of de slachtoffers mag hebben. Het borgen van directe veiligheid betekent ook dat de betrokken beroepskracht, in samenspraak met Veilig Thuis, de veiligheid monitort en steeds opnieuw de actuele veiligheidsrisico's inschat bij veranderende situaties in het gezin of het huishouden en/of levensomstandigheden en die meldt bij Veilig Thuis. Daarbij kan gedacht worden aan verhuizing, nieuwe partner, ontslag of andere stressoren, behandeling of opname in de GGZ, etc. In tweede instantie gaat het om de aanpak van de risicofactoren die het geweld in stand houden, hetgeen moet leiden tot duurzame veiligheid.

Beroepskrachten dienen daarbij steeds de veiligheid van alle leden van het gezin of het huishouden mee te laten wegen in hun (werk)relatie en contacten met individuele leden van het gezin. Een regelmatig door inspecties gesignaleerd knelpunt is dat de aandacht voor veiligheid geleidelijk uit beeld kan verdwijnen wanneer hulpverleners focussen op de aanpak van deelproblemen. Effectief bijdragen aan duurzame veiligheid betekent dat de focus van de professionele inspanning niet ligt op het (deel)probleem in engere zin maar op het verminderen van de impact van dat probleem op de veiligheid in de relatie of de relaties in het gezin of het huishouden. Dit kan een andere prioritering en andere werkdoelen in de aanpak van (deel)problemen tot gevolg hebben.

Dit betekent dat doel, hulpvraag, analyse en plan van aanpak bij nieuwe signalen in het contact tussen beroepskracht en betrokkenen in de tijd kunnen wijzigen en dat, na eerdere uitstroom uit de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, bij nieuwe vermoedens een hernieuwde instroom bij stap 1 van de meldcode altijd weer nodig kan zijn. Ook bij afronding van de eigen betrokkenheid zal nagedacht moeten worden hoe de gecreëerde veiligheid duurzaam kan blijven bestaan. Vanzelfsprekend wordt daarbij primair gebouwd op de eigen kracht en mogelijkheden van gezin en eigen netwerk.

Om doelgericht en effectief te kunnen handelen in de praktijk is het dus van belang onderscheid te maken tussen veiligheid op de korte termijn (directe veiligheid) en veiligheid op de lange termijn (duurzame veiligheid). Werken aan veiligheid betekent het realiseren van directe veiligheid door het geweld te stoppen en de slachtoffers te beschermen. Zodra de directe veiligheid voldoende is bewerkstelligd, kan verder gewerkt worden aan het hulpverleningsplan. De beroepskracht maakt hierbij steeds weer de afweging of er sprake kan zijn van acuut en/of structurele onveiligheid, wat een melding (alsnog) noodzakelijk kan maken.

2. Er wordt gewerkt aan het versterken van de veerkracht en het herstel van de schade die is veroorzaakt door (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling bij de betrokkene(n)

Huiselijk geweld en kindermishandeling kunnen ernstige schade veroorzaken, op korte en lange termijn, omdat het langdurige en ernstige stress oproept bij alle betrokkenen. Van de volwassenen die te maken hebben (gehad) met huiselijk geweld lijdt 23% aan een posttraumatische stressstoornis (tegenover 6,7% in de normgroep). Voor kinderen geldt dat een op de drie lijdt aan posttraumatische stress en dat bijna de helft gedrags- en/of ontwikkelingsproblemen heeft (Cobussen e.a., 2014; Snoeren, 2014).

Door zo vroeg mogelijk te werken aan herstel en in te zetten op het verminderen van ernstige en langdurige stress kan verdere schade worden voorkomen. Werken aan herstel van schade richt zich op afname van de negatieve impact van geweldservaringen en het versterken van zelfredzaamheid en het vergroten van de natuurlijke veerkracht van slachtoffers. Bij kinderen is herstel daarnaast gericht op de afname van (dreigende) ontwikkelingschade.

Naast ondersteuning op maat voor alle leden van het gezin of huishouden gaat herstel over het vergroten van de natuurlijke veerkracht (*resilience*) van kinderen en volwassenen. Veerkracht is het vermogen om bij ernstige tegenslag terug te veren, goed te functioneren en verder te groeien. Veerkracht is geen vaststaande individuele eigenschap die je hebt of niet, het is een proces dat zich ontwikkelt in interactie met anderen na tegenslag (Bernard, 2004). In het ontwikkelen van veerkracht spelen individuele eigenschappen van de betrokkene (bijvoorbeeld probleemoplossende en sociale vaardigheden, het gevoel enige invloed te hebben op wat er in het leven gebeurt, enig gevoel van eigenwaarde, gevoel voor humor), de relatie met een betrouwbare persoon binnenshuis en ten minste één veilige volwassene buitenshuis met wie een betrokkene zich kan identificeren en die helpt gevoelens van stress te verminderen. Deze betrouwbare volwassene buitenshuis is dubbel zo belangrijk als het slachtoffer thuis steun ontbeert (Van der Pas 2009).

Sommige betrokkenen hebben (ook) professionele hulp nodig om te herstellen van hun ervaringen en om hun trauma te kunnen verwerken. Om dat te kunnen bepalen is diagnostiek en de (benodigde) inzet van effectieve interventies van belang.

Belangrijk op te merken is dat steun van een betrouwbare volwassene en professionele hulpverlening naast elkaar en tegelijkertijd plaats kunnen vinden. Zeker als kinderen op school (en door andere beroepskrachten met wie ze te maken hebben, zoals de huisarts of iemand van het wijkteam) ‘trauma-sensitief’ benaderd worden, maakt dat een groot verschil voor hun herstel. Kinderen kunnen er alleen bovenop komen als zij gesteund worden door hun omgeving. Dat kan die ene veilige persoon in hun eigen huis zijn, maar ook een betrouwbare volwassene buitenshuis. Overigens geldt het belang van steun van een betrouwbare volwassene ook voor andere vormen van huiselijk geweld, zoals (ex-)partnergeweld, eengerelateerd geweld en ouderenmishandeling.

Dat betekent dat, binnen de aanpak van onveiligheid, beroepskrachten:

- zich realiseren dat het meemaken van ingrijpende jeugdervaringen/ chronische stress-ervaringen een wijdverspreid probleem is, dat grote invloed heeft op individuen, gezinnen, partnerrelaties, families, organisaties en de gemeenschap als geheel;
- de signalen en symptomen van chronische stress-ervaringen herkennen in slachtoffers en plegers, families en anderen die betrokken zijn bij het systeem;
- de mogelijkheden voor herstel kennen en kunnen inzetten en reageren op betrokkenen vanuit geïntegreerde kennis over chronische stress-ervaringen;
- inzetten op het voorkomen van revictimisering en recidive bij betrokkenen, zowel bij situaties van acute onveiligheid als bij structurele onveiligheid (gebruikmakend van het principe van risicogestuurde zorg).

Volgens het advies van de Gezondheidsraad is na geweld, naast behandeling en/of ondersteuning, altijd psycho-educatie nodig. Ook als een betrokkene geen aanwijsbare schade heeft, zijn informatie en begeleiding nodig om toekomstige schade te voorkomen. Psycho-educatie, die zowel aan volwassenen als aan kinderen (leeftijdsadequaat) kan worden aangeboden, bestaat uit verschillende vormen van voorlichting en begeleiding, gericht op het vergroten van kennis en begrip, het bewustmaken van het slachtoffer dat het geweld niet zijn of haar schuld is en het leren omgaan met de (gevolgen van de) mishandeling. Psycho-educatie kan als zodanig een bijdrage leveren aan het vergroten van eigen kracht en het bouwen aan herstel van (gezins)relaties.

3. Er is sprake van een gezamenlijke analyse en plan van de beroepskrachten met alle betrokkenen binnen het gezin/(sub)systeem waarbij begeleiding en/of hulpverlening op maat is gerealiseerd

Huiselijk geweld en/of kindermishandeling zijn vaak een uiting van onderliggende individuele problematiek en van systeemproblematiek. Een effectieve en efficiënte aanpak hiervan vraagt een analyse van alle individuele zorgen en hulpvragen en van de dynamiek binnen het gezin of huishouden.

Hulp bij (vermoedens van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling is effectief als met alle betrokkenen samen vanuit één analyse gewerkt wordt aan één plan waarin de doelen, resultaten en randvoorwaarden van de hulp worden vastgelegd, waarbij iedereen inbreng heeft gehad in het formuleren van zorgen en oplossingen en het veiligheids- en hulpverleningsplan door iedereen voldoende wordt gedragen. Bij het organiseren van hulp zal altijd een inschatting gemaakt moeten worden van de mate waarin de betrokkenen daadwerkelijk bereid en in staat zijn bij te dragen aan de gezamenlijke doelstelling van (duurzame) veiligheid en herstel.

Bij de prioritering van de geboden hulp in gezinssituaties kunnen de belangen van ouders nooit prevaleren boven de belangen of de veiligheid van het kind. Dit geldt evenzeer voor de veiligheid van de mishandelde partner. En evenmin kunnen de belangen van de partner of volwassen zoon of dochter prevaleren boven de belangen of veiligheid van een zorgafhankelijke oudere. Tegelijkertijd wegen de wensen van ouders zwaar daar zij de primaire verantwoordelijken zijn voor de veiligheid en ontwikkelkansen van hun kind(eren). Dit betekent ook dat daar waar het belang van het kind moet prevaleren boven de wens van de ouders, de ouders nog steeds zo veel mogelijk betrokken worden, ook bij de keuzes waar zij niet of niet geheel achter kunnen staan. Echter, terwijl openheid tegenover de ouders (bij minderjarigen) normaal gesproken een belangrijke grondhouding is, kan precies deze openheid bij eerge relateerd geweld gevaar opleveren voor de minderjarige. Dat betekent dat afhankelijk van de situatie, de ernst van de dreiging en de (specifieke) vorm van geweld, voorafgaand overleg met een deskundige of specialist extra van belang of zelfs cruciaal is.

In de samenwerking met alle betrokkenen komt afwegingsvraag 4 aan de orde: aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten?

Wanneer de betrokkenen deze bereidheid niet hebben of niet in staat zijn zich hiervoor in te zetten, is een melding bij Veilig Thuis noodzakelijk. Bovendien kunnen nieuwe ontwikkelingen binnen het gezin of huishouden en nieuwe signalen altijd weer leiden tot een hernieuwde instroom in stap 1 van de meldcode.

4. Indien er meerdere beroepskrachten betrokken zijn, zijn er heldere afspraken over samenwerking en casusregie op de veiligheid en hulpverlening

Onafhankelijk van het aantal betrokken partijen gaat casusregie over wie, wanneer, waarvoor verantwoordelijk is. Bij complexe problematiek, waarvan vaak sprake is bij (acuut en structureel) onveilige situaties, worden de afspraken over casusregie in samenwerking met Veilig Thuis gemaakt en vastgelegd. In overleg met Veilig Thuis wordt vastgesteld wat er nu, op de middellange en lange termijn aan regievoering en monitoring van veiligheid en hulp en/of bescherming noodzakelijk is. Deze complexe problematiek is vaak samengesteld uit een aantal deelproblemen en/of risico's. Deze bevinden zich vaak in verschillende domeinen (zorg, welzijn, veiligheid, onderwijs, etc.). Dit betekent dat geen van de beroepsgroepen alleen in staat is deze problematiek integraal te analyseren en de benodigde hulp integraal te bieden.

Een goede samenwerking en samenhang in analyse en aanpak van de problematiek zijn cruciaal. Bij complexe en hardnekkige problematiek zoals bij acute en/of structurele onveiligheid is zowel regievoering op veiligheid als op inhoudelijke samenhang van de te bieden diagnostiek, hulp, ondersteuning en bescherming/handhaving noodzakelijk. Zodat analyse, diagnostiek, begeleiding/behandeling en bescherming/handhaving in samenhang kunnen plaatsvinden en in dit proces de juiste prioriteiten kunnen worden gesteld.

Bij deze ernstige en complexe problematiek zijn de mogelijkheden voor de integratie van informatie uit verschillende domeinen wettelijk verankerd (Jeugdwet 2015, Wmo 2015).

Beroepskrachten delen (binnen de bij hun beroepsgroep geldende wettelijke kaders) die informatie die bijdraagt aan de veiligheid en het herstel van betrokkenen.

Voor alle beroepskrachten geldt dat bij afronding van de eigen betrokkenheid, afhankelijk van de aard en complexiteit van de problematiek, afgestemd moeten worden door wie, wanneer en hoe de casusregie en monitoring op veiligheid wordt voortzet (zie ook: TSD/SDJ, 2017 en de toezichtkaders voor respectievelijk het jeugdstelsel en het sociaal domein). Dit geldt ook voor situaties waarin Veilig Thuis geen regie (meer) voert op veiligheid. Vanzelfsprekend worden deze afspraken vastgelegd en geborgd, waarbij de mogelijkheden van de leden van het gezin of huishouden en hun eigen netwerk optimaal worden benut.

Een voortdurende focus op veiligheid

Met het voldoen aan de beschreven voorwaarden lijkt het bieden of organiseren van effectieve hulp gewaarborgd. Het is daarbij de verantwoordelijkheid van iedere beroepskracht om de mogelijkheden en grenzen van de professie te kennen en voortdurend alert te blijven op nieuwe signalen. Beroepsorganisaties kunnen hun beroepskrachten toerusten om als het ware over hun eigen professie heen te overzien met welke reikwijdte en mogelijkheden vanuit de eigen professie kan worden bijgedragen en welke mogelijkheden er nog meer zijn bij potentiële samenwerkingspartners. Tijdens het proces van (doelgericht en op maat) hulp bieden of organiseren kunnen altijd nieuwe inzichten ontstaan over passende hulp en over de aard en de ernst van de onveilige situatie. De beroepskracht die samenwerkt aan veiligheid is, naast het uitvoeren van de eigen taak, altijd in staat nieuwe signalen te herkennen, de situatie opnieuw te wegen en indien nodig alsnog een melding te doen bij Veilig Thuis.

Uiteindelijk is het van belang dat afwegingsvraag 5 kan worden beantwoord: Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen? Het melden van een (vermoeden van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling is een professionele norm indien een beroepskracht hulp biedt of organiseert en het (risico op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling blijkt niet te stoppen of de onveilige situatie herhaalt zich. Als de hulp wel tot duurzame veiligheid heeft geleid kan de hulp worden afgesloten, met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met de betrokkenen en samenwerkingspartners.

Literatuur

Alink, L.R.A., Pannebakker, F., Euser, S., Bakermans-Kranenburg, M.J., Vogels, T., & IJzendoorn, R. van (2013). Kindermishandeling in Nederland anno 2010. De tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2010). In: *Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen*, 91, 396-404.

Assink, M., Van der Put, C., Kuiper, K., Mulder, T. & Stams, G. (2016). *Factsheet - Risicofactoren voor kindermishandeling. Een meta-analytisch onderzoek naar risicofactoren voor seksuele mishandeling, fysieke mishandeling en verwaarlozing.*

Bakker, H., & Storms, O. (2016). *Factsheet De Meldcode bij (vermoedens van) eergerelateerd geweld. Tweede, herziene versie.* Utrecht: Movisie.

Bartelink, C. (2017). *Veiligheid en risico's inschatten: wat helpt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut [in revision].

Bartelink, C. (2016). *Overzicht risicotaxatie instrumenten kindermishandeling.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bartelink, C., Udo, N., & Kooijman, K. (2014). *Veiligheid en welzijn van jeugdigen van ouders met middelenmisbruik en/of psychische problemen.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Bartelink, C., Ten Berge, I. & Van Yperen, T. (2010). *Beslissen over effectieve hulp. Wat werkt in indicatiestelling?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Den Haag: Ministerie van VWS.

Begle, A.M., Dumas, J.E., & Hanson, R.F. (2010). Predicting child abuse potential: An empirical investigation of two theoretical frameworks. In: *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 39, 208-219.

Bernard, B. (2004). *Resiliency: What we have learned.* San Francisco: WestEd

Bromfield, L., Lamont, A., Parker, R., Horsfall, B. (2010). *Issues for the safety and wellbeing of children in families with multiple and complex problems. The co-occurrence of domestic violence, parental substance misuse, and mental health problems.* Melbourne: National Child Protection Clearinghouse.

Cobussen, M., Hammink, A., Graaf, I. de, Wits, E., Mheen, D. van de (2014). *Toeleiding naar zorg bij kindermishandeling. Inzicht in de toeleiding naar hulpverlening vanuit Bureau Jeugdzorg.* Rotterdam: IVO.

Cole, S., Greenwald O'Brien, J., & Gadd, M.G. (2005). *Helping traumatized children learn: Supportive school environments for children traumatized by family violence*. Boston: Massachusetts Advocates for Children.

De Kinderombudsman (2016). *Mijn belang voorop? Ontwikkelingen in de Jeugdhulp*. Den Haag: De Kinderombudsman.

De Kinderombudsman (2013). *Is de zorg gegrond? Analyse van het feitenonderzoek aan de basis van ingrijpende jeugdzorgbeslissingen*. Den Haag: De Kinderombudsman.

Dekker, M., Haagmans, M., Al, C., Mulder, T. (2014). *Impact van psychische en verslavingsproblemen van ouders op de veiligheid van kinderen, achtergronden bij de kindcheck*. Laren: Augeo.

Diderich H.M., Pannebakker F.D., Dechesne M., Buitendijk S.E., Oudesluys-Murphy A.M. (2015). Support and monitoring of families after child abuse detection based on parental characteristics at the Emergency Department. Support and monitoring of families after child abuse detection based on parental characteristics at the Emergency Department. In: *Child Care Health Development*. 41(2):194-202.

Euser, S., Alink, L., IJzendoorn, R. van, & Bakermans-Kranenburg, M. (2013). *De prevalentie van huiselijk geweld in Nederland in 2010*. Leiden: Centrum voor Gezinsstudies, Universiteit Leiden.

Goes, A., Wentzel, W. (2017). *Ouderenmishandeling op de kaart. Tools ter ondersteuning van signaleren en voorkomen*. Utrecht: Movisie.

Goes, A., Schakenraad, W. & Daru, S. m.m.v. Xanten, H. van en Lindenberg, W. (2016). *Preventie en aanpak ouderenmishandeling. Een handreiking voor de gemeente*. Den Haag: VNG.

Hindley, N., Ramchandani, P.G., & Jones, D.P. (2006). Risk factors for recurrence of maltreatment: a systematic review. In: *Archives of Disease in Childhood*, 91, 744–752.

Groenen, A. & Matkoski, S. (eds.) (2014). *Partnergeweld: hoe snel en efficiënt screenen en risico's inschatten? Overzicht van psychometrische en praktische kwaliteiten en richtlijnen voor de praktijk*. Maklu: Antwerpen.

Groenen, A., & Matkoski, S. (2014). *Risicotaxatie en partnergeweld. Verklarend woordenboek voor welzijn, politie, justitie en gezondheidszorg*. Antwerpen: Maklu.

Janssens, K., Visser, A., & Oosten, N. van. (2017). *RelatieWijs. Beoordelen en aanpakken van (ex-) partnergeweld*. Utrecht: Movisie. (In druk, verschijnt september 2017)

Krediet, G. (2014). *Ouderenmishandeling : ervaringen en interventies*. Amsterdam: Reed Business Education.

Kuppens, J. Bremmers, B., & Ferwerda, H. (2016). *De Veiligheidsindicator Gewelddesignering Gezinnen. Naar een methodiek om veiligheidsrisico's op geweld binnen gezinnen in te schatten*. Arnhem: Bureau Beke. *Kwaliteitskader MDA ++. Een effectieve aanpak van kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel geweld in Nederland* (2017). Utrecht: Movisie / Nederlands Jeugdinstituut, programma Duurzame veiligheid in gezin en relatie; naar een integrale aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling.

Lünnemann, K., & Pels, T. (2013). *Van generatie op generatie. Een literatuurstudie naar het doorbreken van geweld en de rol van opvoeding. Wmo Kenniscahier 20*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.

MacKenzie, M. J., Kotch, J. B., & Lee, L. C. (2011). Toward a cumulative ecological risk model for the etiology of child maltreatment. In: *Children and Youth Services Review*, 33, 1638-1647.

Matkoski, S., Groenen, A., & Van Vossle, A. (2015). *Risicotaxatie-instrument Partnergeweld (RTI PG)*. Geel: Campinia Media.

Munro, E. (2014). Understanding the causal pathways to child maltreatment: Implications for health and social care policy and practice. In: *Child Abuse Review*, 23, 61-74.

Munro, E. (2005). Improving practice: Child protection as a systems problem. In: *Children and Youth Services Review*, 27, 375-391.

Nationaal rapporteur mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen (2014) *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal rapporteur.

Oosten, N. van, Verweij, S., Heuvel, S. van den, Doornink, N. (2017). *Wat werkt bij hulp aan vrouwen die seksueel misbruik hebben meegemaakt*. Utrecht: Movisie.

Pas, A. van der (2009) 'Resilience' gaat niet over rozen. Veertig jaar follow-up van kinderen die onder riskante omstandigheden opgroeien. In: *Ouderschap & Ouderbegeleiding* 12, 2, 123-138.

Plaisier, I., Klerk, M. de (red.). (2015). *Ouderenmishandeling in Nederland. Inzicht in kennis over omvang en achtergrond van ouderen die slachtoffer zijn van ouderenmishandeling*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Polak, G., Romijn, G., Snoeren, F., Speetjens, P., Hoefnagels, C. (2013). *Onderzoek naar voorspellers van herhaalde meldingen van huiselijk geweld*. Utrecht: Trimbos Instituut.

Put, C. E. van der, Assink, M., & Stams, G. J. J. M (2016). Predicting relapse of problematic child-rearing situations. In: *Children and Youth Services Review*, 61, 288–295.

Put, C.E. van der, Hermanns, J., Rijn-van Gelderen, L. van, & Sondejker, F. (2016). Detection of unsafety in families with parental and/or child developmental problems at the start of family support. In: *BMC Psychiatry*, 16 (1), 1.

Rossum, van J., Berge ten, I., Anthonijsz I. (2008). *Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Samenwerkend Toezicht Jeugd (2015). *Toegang tot jeugdhulp vanuit de wijkteams*. Utrecht: STJ.

Samenwerkend Toezicht Jeugd (2013). *Leren van calamiteiten 1*. Utrecht: STJ.

Samenwerkend Toezicht Jeugd (2013). *Leren van calamiteiten 2. Veiligheid van kinderen in kwetsbare gezinnen*. Utrecht: STJ/TSD.

Snoeren, F.M.M. (2014) *Giving maltreated children a voice: a study of self-reported quality of life, and the effectiveness and cost-effectiveness of the child-interview intervention during the investigation of reports of child maltreatment*. Maastricht: Universiteit Maastricht.

Tierolf, B. Lünemann, K., & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effecten van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Toezicht Sociaal Domein / Samenwerkend Toezicht Jeugd (2017). *Het wijkteam en kwetsbare gezinnen*. Utrecht, TSD/STJ.

Veen, H.C.J. van der, & Bogaerts, S. (2010). *Huiselijk geweld in Nederland: overkoepelend syntheserapport van het vangst-hervangst-, slachtoffer- en daderonderzoek 2007-2010*. Den Haag: WODC.

Verwijs, R., & Lünemann, K. (2012). *Partnergeweld: Achtergrond en risicofactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Vink, R., Pal, S. van der, Eekhout, E., Pannebakker, F., & Mulder, T. (2016). *Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende jeugdervaringen (ACE) bij leerlingen in groep 7/8 van het regulier basisonderwijs*. Leiden: TNO Gezond Leven. Rapport voor Augeo Foundation Jongerentaskforce.

Vogtländer, L. & Arum, S. van (2015). *Triage Veilig Thuis bij huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel misbruik*. Versie 0.6. Utrecht: GGD GHOR Nederland.

Vogtländer, L. & Arum, S. van (2017). *Handleiding triage-instrument Veilig Thuis versie 1.0 -Veiligheidstaxatie en toewijzing zorg bij alle vormen van geweld en onveiligheid in huiselijke kring*. Utrecht: GGD GHOR Nederland. [Embargo]

Vogtländer, L. & Arum, S. van (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*.

Vuijsje, H. (2016). *Huiselijk geweld te lijf*. Utrecht: Kring van Veiligheid.

WODC (2015). *Ouderenmishandeling. Themanummer*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Richtlijnen

Richtlijn Familiaal Huiselijk Geweld

https://www.huiselijkgeweld.nl/publicaties/handboeken/richtlijn_familiaal_huiselijk_geweld

Richtlijn samen beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming

<http://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/>

Richtlijn Kindermishandeling voor de jeugdgezondheidszorg

<https://www.ncj.nl/aanbod/richtlijnen/jgzrichtlijnenwebsite/details-richtlijn/?richtlijn=12>

Richtlijn kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming

<http://richtlijnenjeugdhulp.nl/kindermishandeling/>

Overzicht met instrumenten, signalenlijsten kindermishandeling:

<http://www.nji.nl/Kindermishandeling-Praktijk-Instrumenten>

Overzicht met instrumenten m.b.t. huiselijk geweld:

<https://www.movisie.nl/databank-effectieve-sociale-interventies>

Dit is een gezamenlijke uitgave van

AUGEO VERSTERKT

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

**Nederlands
Jeugdinstituut**

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

www.rijksoverheid.nl

Juli 2017